

УДК (347.122:614.2+347.122:616.082):340.5

Олена Володимирівна СОЛОДОВНИК,

кандидат педагогічних наук,

директор Звягельського медичного фахового коледжу

Житомирської обласної ради

ОЗНАКИ МЕДИЧНОЇ ПОСЛУГИ ЯК ОБ'ЄКТА ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Серед об'єктів цивільних прав ст. 177 ЦК України називає послуги. Надання послуг є найбільшим масивом соціальних відносин, які впорядковуються цивільним правом, що свого часу змусило вітчизняного законодавця розробити загальні положення про послуги в обсязі норм гл. 63 ЦК України.

Спираючись на приватно-правову методологію впорядкування суспільних відносин та на загальні положення про послуги, а також ураховуючи специфіку фактичної поведінки учасників відносин з діагностики захворювань, їх профілактики та лікування, можна сформулювати такі ознаки медичної послуги¹.

Розуміння медичної послуги як блага. Аналіз змісту ст. 177 ЦК України вказує на те, що послуга, поряд з іншими об'єктами цивільних прав, має розкриватися через категорію «благо». Термін «благо» законодавством України не визначається, а тому може бути витлумачений в загальному розумінні, а саме як певне явище, що несе в собі добро для людини, задовольняє її потреби.

Корисним ефектом медичної послуги є підтримання природних функціональних властивостей організму людини (здоров'я). При цьому слід мати на увазі, що у значенні норм ст. 177, ч. 1 ст. 901 ЦК України власне благом необхідно розуміти не згаданий вище позитивний ефект, а самі дії послугонадавача (виконавця послуги), спрямовані на виникнення цього ефекту. Такий акцент зумовлений тим, що виконавець як за медичною, так і за переважною кількістю інших послуг не може гарантувати настання позитивного ефекту.

Стосовно медичних послуг відсутність згаданого жорсткого причинно-наслідкового зв'язку між поведінкою виконавця та, скажімо, повним одужанням пацієнта (замовника медичної послуги) пояснюється тим, що настання такого результату залежить не тільки

¹ Публікація є частиною загального дискурсу про цивільно-правове розуміння медичної послуги, що триває в Україні декілька років (див., зокрема, роботи С. Булеци [1], І. Венедіктової [2], А. Герца [3], О. Менделі [4], О. Оніщенко й О. Корчевської [5] та ін.

від виконавця, але й від зовнішніх відносно його поведінки обставин: природних властивостей організму пацієнта; його віку; того, як вчашно він звернувся до лікаря; того, як пацієнт виконує вказівки лікаря тощо. Отже, ще раз наголосимо, що благом у контексті цього дослідження слід розуміти специфічну поведінку виконавця як таку, що відповідає умовам договору про надання медичних послуг і спеціальним вимогам законодавства.

Суб'єкти медичної послуги, як і учасники будь-яких інших цивільно-правових відносин, характеризуються юридичною рівністю (статті 1–2 ЦК України). Навіть якщо така послуга надається державною (комунальною) установою за рахунок державного (комунального) бюджету, це не свідчить про те, що подібні відносини ґрунтуються на публічно-правовому підпорядкуванні; вони залишаються приватноправовими.

Виконавцеві медичної послуги притаманні спеціальні суб'єктно-правові ознаки. Ним може бути як фізична, так і юридична особа, але яка має право на надання певного виду медичних послуг на підставі спеціального публічно-правового дозволу. Таким чином, для участі у відносинах з надання медичних послуг виконавець повинен мати спеціальну правосуб'єктність. При цьому слід юридично розрізняти власне виконавців медичної послуги (ними можуть бути юридичні особи, фізичні особи – підприємці) і тих осіб, які від імені виконавців безпосередньо своєю поведінкою створюють ці послуги, – найманих працівників (лікарів). Здійснення лікарями так званої приватної практики призводить до того, що виконавець послуги за договором і той, працею кого генерується медична послуга, збігаються в одній особі.

Замовниками медичних послуг можуть бути будь-які суб'єкти цивільного права, які відповідають загальним вимогам цивільної право- та дієздатності. Недостатність обсягу цивільної дієздатності малолітніх фізичних осіб компенсується тим, що в їх інтересах договори про надання медичних послуг можуть укладатися їх законними чи іншими представниками.

Цікаво відмітити, що замовниками медичних послуг нерідко є також юридичні особи, які укладають ці договори в інтересах своїх найманих працівників (службовців), зокрема з метою профілактичного огляду останніх. У таких випадках надання медичної послуги опосередковується конструкцією, що йменується договором на користь третьої особи. Отже, у структурі правовідносин із надання медичних послуг слід розрізняти власне сторін договору про надання медичної послуги (виконавця та замовника), осіб, поведінкою яких

створюється медична послуга, а також третіх осіб (пацієнтів), що вступають на стороні замовника.

Підставою виникнення правовідносин із надання медичних послуг є факт укладення виконавцем та замовником однойменного договору. Такий договір укладається відповідно до загальних вимог щодо чинності правочинів (статті 202–212 ЦК України), загальних положень про договори та послуги (норми глав 52–53, гл. 63 ЦК України), а також із додержанням спеціальних публічно-правових вимог, що висуваються до лікарської чи іншої медичної практики.

Змістовна характеристика медичної послуги. Під медичною послугою слід розуміти дію або діяльність виконавця, що спрямована на діагностику, профілактику та (або) лікування захворювання пацієнта (замовника послуги або третьої особи) чи на досягнення косметичних змін тіла пацієнта.

Фактичними ознаками такої послуги є те, що: а) нею є сама поведінка спеціального суб'єкта (виконавця); б) ця поведінка може бути одноактною чи мати вигляд цілої низки взаємопов'язаних дій, що інколи тривають декілька років; в) подібна поведінка є цілеспрямованою, тобто націленою на виявлення (діагностику) захворювань людини, профілактику цих захворювань, їх лікування або на косметичні зміни тіла людини.

Оскільки про послугу йдеться як про поведінку виконавця, то наступною ознакою є те, що послуга є невіддільним об'єктом: вона може сприйматися замовником лише за місцем здійснення відповідних дій виконавцем. Інакше кажучи, цей товар споживається його замовником за місцем його створення поведінкою виконавця (осіб, поведінкою яких реалізується дієздатність виконавця). Щодо названої ознаки дослідники зазначають, що медична послуга є ексклюзивною (індивідуальною), неповторною, її неможливо накопичувати, зберігати та передавати іншим суб'єктам [3, с. 13]. Винятками із цього загального правила можуть бути названі випадки, пов'язані з консультуванням, коли зміст консультації може передаватися у просторі шляхом складання письмових (електронних) документів, засобами аудіо- або відеотранслявання тощо.

Як відмічалось вище, поведінка виконавця медичної послуги не завжди може призводити до очікуваного пацієнтом позитивного ефекту, оскільки між поведінкою виконавця та цим ефектом здебільшого не існує жорсткого причинно-наслідкового зв'язку.

Хоча оплатність не є внутрішньою ознакою медичної послуги, бо вона стосується вже характеристики поведінки замовника, але надання медичних послуг за відповідними договорами здійснюється за винагороду.

Наведені вище фактичні ознаки медичної послуги дозволяють визначити низку її *юридичних ознак*.

Для набуття виконавцями можливості здійснення медичної практики вимагається отримання ними спеціального публічно-правового дозволу.

Надання медичної послуги здійснюється у правовій формі договірної зобов'язання, загальний вигляд якої закріплений у ч. 1 ст. 901 ЦК України.

У лікарській практиці існує певна стандартизація, наприклад існують протоколи лікування тих чи інших хвороб. Професійна поведінка лікарів має відповідати вимогам цих протоколів, але дотримання вказаних вимог не завжди призводить до повної чи навіть часткової виживності пацієнта. Таким чином, лікарська чи інша медична практика характеризується значною ризиковістю недосягнення позитивного ефекту від надання медичної послуги. Юридичним наслідком цього є те, що до виконавців медичних послуг не можуть застосовуватися міри правової відповідальності. Негативні наслідки подібних ризиків покладаються на замовників медичних послуг.

Обов'язковою юридичною ознакою надання медичних послуг є їх конфіденційність (ст. 286 ЦК України).

Список бібліографічних посилань

1. Булеца С. Б. Цивільні правовідносини, що виникають у сфері здійснення медичної діяльності: теоретичні та практичні проблеми : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2016. 26 с.

2. Венедіктова І. В. Правова природа медичних послуг. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2014. № 5. С. 44–48.

3. Герц А. А. Медична послуга як об'єкт правового регулювання. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. № 15, т. 2. С. 11–13.

4. Менделя О. Медична допомога та медична послуга: в чому ж різниця? // *Med blog* : сайт. 06.02.2018. URL: <https://medblog.in.ua/medychna-dopomoha-ta-medychna-posluha-v-chomu-zh-riznytsya/>.

5. Оніщенко О. В., Корчевська О. В. Медична послуга як об'єкт цивільних прав. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2012. Вип. 20, ч. II, т. 1. С. 222–224.